

Българска Земедълска
Кооперативна Б

Година XIII.

София, априлъ 1941 г.

Книга 4 (124)

Илюстрация Иллюстрация ИЛЮСТРАЦИЯ ИЛЛУСТРАЦИЯ

Негово Величество Борисъ III, Царь на българите

БИБЛИОТЕКА НА Б.З. - ГЛАВА

СЪДЪРЖАНИЕ:

	Стр.
1. Царът на Българите — отъ К. Хр.	1
2. Адолфъ Хитлеръ — отъ К. Хр. С.	2
3. На фюрера Адолфъ Хитлеръ — П. С. Шингарова	2
4. Проф. д-ръ Богданъ Филовъ отъ К.	3
5. Свободна Македония — отъ Любомиръ Бобевски	4
6. Декларацията — К. Хр.	4
7. Освободителното движение въ Македония и Одринско — К. Хр. С.	5
8. Великъ день отъ К. Хр. С.	6
9. Последните дни на възстанието въ Охридско — отъ Антонъ Е. Кецкаровъ	6
10. Въ горящето с. Арменско — Леринско — отъ Хр. Настевъ	9
11. Лазаръ Г. Топаловъ — отъ Владимиръ В. п. Томовъ	11
12. Иванъ Ст. Чековъ — отъ К. Хр.	13
13. Драма — отъ Л. Т.	14
14. Драмското поле — отъ Л. Т.	15
15. О-въ Тасосъ и Самотраки — Л. Т.	15
16. Положението	16

SOMMAIRE :

	Стр.
1. S. M. Le Tzar des Bulgares — par C. Chr.	1
2. Adolphe Hitler — par C. Chr. S.	2
3. Au furer Abolphe Hitler — poésie — par P. R. Chingarova	2
4. Le professeur D-re Bogdan Filov — par C.	3
5. La Macédoine libérée — poésie — par Lubomir Bobevsky	4
6. La déclaration — par C. Chr	4
7. Le mouvement de libération en Macédoine et dans le vilayet d'Andrinople — par C. Chr. S.	5
8. Un jour historique — par C. Chr. Sovitch.	6
9. Les derniers jours de l'insurecion bans le districte de Ochrida — par Anton E. Ketskarov	6
10. Dans le village brûlé d'Armensko — pres de la ville de Florina — par Chr. Nastev	9
11. Lazar G. Topalov — par Vladimir V. p. Tomov	11
12. Ivan St. Tchécov — p r C. Chr.	12
13. La ville de Drama — par L. T	14
14. La plaine de Drama — par L. T.	15
15. Les îles Thasos et Samotrace — pa. L. T.	15
16. La situation	16

ИЛЮСТРАЦИЯ ИЛДЕН

Редакторъ: КИРИЛЪ ХРИСТОВЪ — СОВИЧАНОВЪ

РЕДАКЦИЯ И АДМИНИСТРАЦИЯ ул. „ПИРОТЪ“ № 5. ТЕЛЕФОНЪ № 2-19-32

Год. абонаментъ за Царството — 120 лв., за Европа — 200 лв., за Америка — 2 долара. Отдѣленъ бр. 12 лв. Чек. с/ка 5221

Списание е одобрено отъ Министерство на Народното Просвещение съ окръжно № 40,350 отъ 28. ноември 1933. година.

ILLUSTRATION „ILINDEN“. Rédaction et administration: rue „Pirot“ 5. — Sofia, Bulgarie

ДАР
ОТ НАРОДНАТА БИБЛИОТЕКА
„СВ. СВ. КИРИЛ I М. Т. ДИЛ“
София

ЦАРЪТЪ НА БЪЛГАРИТЬ

Знаемъ го ние още отъ неговото раждане. Що туку встъпвахме въ нашето юношество, достигна вестта — родилъ се царъ на България. И засияха лица, възрадваха се сърдца. Молитви горещи достигнаха набесата. Благословии, въжделания изтръгнаха се изъ сърдцата. По неведоми пътища стигнаха ни и снимки — Борисъ въ ръцетъ на благочестивата си майка по-късно, детене съ кръкми върху широко чело, още по-късно въ македонска — миячка носия и т. н. Радвахме му се всички. И той растна заедно съ засилването мощта на българския народъ.

Извизаха се години. Полетя българскиятъ войникъ къмъ светилищата на светите братя, къмъ чертозитъ на царя Самуила. И съ очите си видяхме наследника на престола въ първите редове да осиява съ присъствието си духоветъ на борящите се витязи. Не едно премеждие се бѣ изпречило на пътя му, не единъ пътъ животът му е висъкъ на костъмъ, но народътъ изпроси милостта Божия и Богъ ни го съхрани¹⁾.

Настанли 3. X. 1918 г. Потъналъ въ трауръ, народътъ възложи своите надежди върху младия, върху иетинския народъ нашъ царъ Борисъ III. който съ царственото си сияние тръгна изъ села и градове да успокои, да възстанови въра въ свѣтлото бѫдащце на храбрия свой народъ. И всички въжделено го очакваха, всички му се радваха и го посрещаха както самиятъ Богъ се посреща.

Ураганътъ, миналъ и върху царствения му домъ, постепено утихна. Настанлио вече спокойствието въ страната, тя се отправи къмъ своя възходъ и отново просия благополучието на народа, впрегнала последни свои усилия да омие позора, който Букрешъ и Ньой бѣха му наложили. И всички заговориха отново за „обетованата земя“. Гонимата отъ победителя цель да се опогроми окончателно българскиятъ духъ — неуспѣ, пропадна.

Поелъ здраво въ ръцетъ си всестранното управление на страната си, таящъ въ душата си вси-

¹⁾ Като 7-8 годишно дете престолонаследникъ се разболѣ отъ скарлатина — доста злокачествена. Криза бѣше настъпила. Специални молебени се отслужиха въ препълнени отъ богомолци църкви.

чкитѣ въжделания на своя народъ, по Божие вдъхновение царътъ на България бѣ налучилъ пътя за извеждане на народния ни корабъ на спасителния брѣгъ. И свърза той сѫдбата на българина съ тази на жестоко обругания велиъкъ Райхъ, велиъкъ по духъ, велиъкъ по мощъ, по жажда за отплата. Тоя му съюзъ бѣ благословенъ и отъ създателя на всеобщо обичаната наша царица, която дари българския престолъ съ въжделено очаквания нашъ престолонаследникъ Симеонъ князъ Търновски.

И цѣлиятъ народъ единодушно, спонтанно прегърна съюзника си отъ 1915—18 г. и отвори обятията си, та го посрещна така, както онешастливиена майка прегръща изгубения свой синъ, единствената своя надежда и утеша — осамотенъ бѣ останалъ българинътъ, заобиколенъ отъ стрѣвни за българска кръвъ съседи.

И настѫпи великата радостъ за всѣко българско сърдце. И то импулсира, до пръсване то тупти! Всички българи подъ скръстъра на своя младъръ царь! Боже! Истина ли възкръсна българската правда? Велика България, въжделената, мечтаната отъ вѣкове пълната българска родина, възстанови ли се вече? Престанаха ли вече заплахитѣ на исконни врагове за посѫгане върху всичко свето, за заробване на всичко българско? Питать се всички — всички защемедени отъ свѣткавичната бързина на развидилъ се събития.

Щастливъ народъ съ Богопомазания свой Царь! Отъ години наредъ той, царътъ, все утеша и радостъ носи за своите поданици-брата. Неговата блага усмивка пълни съ възторгъ и радостъ сърдцата на граждани и селяни. Съ посещенията си изъ всички краища на страната само крѣпкость и въра за добро щастие вдъхва. Спечели той сърдцата на всички, заради това и Богъ го благослови. И ето — почти удвоена България по пространство и народъ — безъ жертва, безъ капка кръвъ, безъ сътресения, безъ страдания — при общо ликуване, при несѫдъна съ отъ вѣкове общобългарска радостъ.

Да пребѫде на вѣки славата на царътъ на българия Борисъ III. Да утвърди Богъ царствената му корона, осияна вече съ безценниятъ камъни Мизия, Тракия, Добруджа, Македония и Поморавия!

Да бѫде тя вѣчна, безконечна!

К. Хр.

АДОЛФЪ ХИТЛЕРЪ

Великъ народъ велики хора ражда. Велики дѣла отъ велики вождове се ржководятъ, създаватъ.

Въ коя страница на историята на човѣчеството се сочи събитие отъ калибъра на великото дѣло, на което днесъ свѣтъ е свидетъл!

Настанала бѣ жестока неправда. Алчностъ за заграбване свѣтовнитѣ блага бѣ раздѣлила странитѣ на имащи право на всичко и на осаждени на вѣчно страдание. Мирътъ между хората бѣ се зареялъ нѣкакъ далече и бѣ се застѫпилъ напълно отъ злобата, отъ омразата, отъ преследването до девета рода, както, често се казва.

Ние българитѣ изпитахме най-жестоко върху гърба си човѣшката неправда. Цѣлъ вѣкъ вече се боримъ за своята свобода, но зли врагове ни отричаха даже и правото на съществуване. При дарованието, съ които е накичилъ Богъ земята ни, при тѣрпимостта, съ които се отличава българинътъ въобще, и при превъзходните качества, които той притежава — трудолюбие, пестеливостъ, трезвеностъ, храбростъ, жаждя за просвѣта и свобода, честностъ, милосърдие, гостоприемство — днесъ при Санть-Стефанска България той, българинътъ, би блаженствувалъ. Заробването на едната половина отъ българското отечество ни конструира толкова много жертви, толкова страдания!

А само намъ ли се е пречило на развитието ни? Коя държава, кой народъ е могълъ да разгъне всичкия капацитетъ на своите дарования спокойно? Извили ли се нѣкоя глава надъ другите, трѣбваше да се отрѣже. Единъ единственъ да остане Богоизбраниятъ, галениятъ отъ прорицанието, човѣкътъ отъ I-во к-во англичанинътъ богатиръ. Да нѣма той съперникъ.

Страшна напастъ се бѣ изпречила на пътя на народигъ — на единъ отъ излишества се пухка стомаситъ, а други мизерията застрашаваше съ израждане, унищожение.

Трѣбваше да се тури край на това положение. И слѣзѣ на земята пратеникъ Божий, мѫжъ праведенъ и честенъ, наслойъ въ себе си всичките вѣждения на великия свой народъ, допълъ да промѣни до сега съществуващия строй, да постави свѣта на нови начала — всѣки еднакво да се радва на

Божието слънце, всѣки да се развива съгласно способностите и благата дарени му отъ прорицанието.

Обаянието, което си спечели всредъ своите сънародници — всички му се подчиняватъ, всички го величатъ — и ѳдигнаха го до степенъта на кумиръ, на божество и всички му се кланятъ. Самата му решителностъ, самъ да премѣри силите си съ страните заработелки, изтъкна Адолфъ Хитлеръ като свѣрхчовѣкъ, като недостигнатъ до сега държавникъ.

Блаженъ народътъ, блажена майката, която създаде страшилището на облагодетелствуваниетъ, възродителя на потиснатите.

Цѣлиятъ български народъ отдава слава на храбритѣ, на саамоотверженитѣ германски воини, които поразиха свѣта съ своите нечувани до сега подвиги. Всички българи отправятъ молитви Богу да запази живота на нашия съюзникъ и покровителъ, чиято слава, вѣчна и беззаетна, се краси отъ свѣтителския ореолъ върху божовъхновеното му чено, чието име е записано вече съ златни букви не само въ историита на германския народъ, но и въ историите на българитѣ. Благодарение на качествата, отличаващи ни предъ околните намъ страни, благодарение храбростта на българския воинъ и мѫдростта на своя царь, българитѣ спечелиха съюза и покровителството на Великия Райхъ и видѣха своето освобождение — отъ днесъ нататъкъ българскиятъ родъ ще се

радва цѣлъ цѣлокупенъ на пълна свобода.

Илинденци, които вложиха своите младини въ борба съ вѣковния си врагъ, илинденци, грамадната част отъ които завършиха земния си животъ съ отворени очи по несѫдната идеали, съ свалени шапки се покланятъ предъ величието на спасителя на свещената имъ родна земя, Адолфъ Хитлеръ.

Македония, раздрала вече черни чумбери, цѣла залета отъ вѣзоргъ и радостъ, благославя своя освободителъ, комуго вещества вѣчна признателностъ.

Да пребиде презъ вѣковетъ славата на знаменития Водачъ Адолфъ Хитлеръ. Ще се носи като легенда подвигътъ на храбрия германски народъ.

К. Хр. С.

На фюрера Адолфъ Хитлеръ

ДНЕСЪ СЕ ПРЕКРОЯВАТЬ СТАРИТЕ БРАЗДИ
ОТЪ МОГЖА СИЛА САМОБИТНА —
ТѢЖКИ ЖИВОТЪ ЧЕСТИТЪ ДА ВЪЗРОДИ,
ТЯ СЪСЬ СВѢТЛО ЗНАМЕ ЛИТНА.

ДНЕСЪ ВЕЛИКЪ СИНЪ НА ГЕРМАНСКИЯ НАРОДЪ
СВОЯТА РОДИНА ВЕЧЪ ИЗВЕЖДА
ДО ВСЕСТРАННО НЕЧУВАНИЙ ВЪЗХОДЪ,
ДО ЗДРАВЪ БРЪГЪ, СЪ ШИРНИ ПРОСТОРИ НАРЕЖДА.

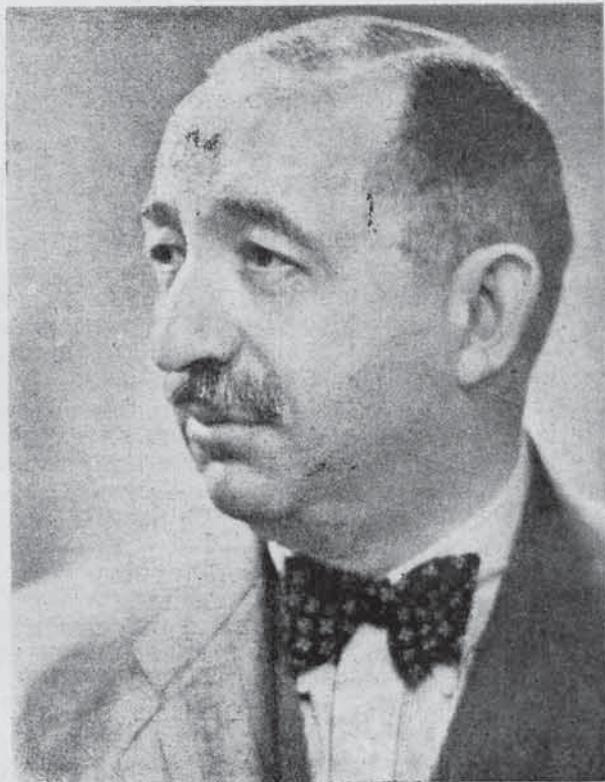

Адолфъ Хитлеръ

Професоръ д-ръ Богданъ Филовъ

Най-щастливия отъ всички досегашни ми нистъръ председатели на III то българско царство. Издигналь се чрезъ своя благодатенъ трудъ до най-високото стъпало на нашата обществено просвѣтна иерархия – директоръ на българския археологически музей, професоръ, председатель на българската академия на науките и изкуствата, ученъ, съ всесвѣтска известност, почетенъ докторъ на редъ академии и университети въ свѣта, министъръ на просвѣщението — г. Богданъ Филовъ бѣше като че ли Богопосочения за поста, който му се повѣри.

Уменъ, трезвенъ, тихъ, здравъ духъ (*mens sana . . .*) стоялъ далечъ отъ партизанските ежби, съ спокойна съвестъ, скроменъ труженикъ въ своята научна областъ, жрецъ въ отечествения храмъ – чрезъ труда си да издигне България на по-високо стъпало всрѣдъ учения

Проф. д-ръ Филовъ

свѣтъ – предъ близки и далечни страни – съ най-правилни схващания по народностните ни въпроси, добити чрезъ науката, въ която се е врѣль презъ цѣлия свой животъ, и отъ кѫдето е извлѣкълъ тънките юанси на дипломатията, днешниятъ нашъ министъръ председатель изигра ролята си по начинъ, който му спечели сърдцето на цѣлия български народъ, обаянието, признателността на новите граждани на Велика България.

Историкътъ Богданъ Филовъ собственоржично написа златна страница въ новейшата история на България.

Богданъ – отъ Бога да денъ намъ – Фило – въ – обичащъ, любящъ народа си – преданъ синъ на отечеството си – служи му най-достойно и Богъ увѣнчава усилията му съ успехъ и записа името му въ кондиката на народните творци.

Вѣчна Слава.

К.

Селянки отъ с. Кривогашани, прилепско, посрещатъ първия български офицеръ и гости отъ София

ПИТА СЕ СВѢТА ВЪ ПОЧУДА ТРЕПНАЛЪ ЦѢЛЪ,
ОТЪ ДЕ СЕ ВЗЕ ТАЗИ ДИВНА СИЛА?!
КАКЪ ЛИ ТОЗИ ДУХЪ ДУШИТЬ ЗАВЛАДЪЛЬ
СТАНА МОЩЬ СТИХИИ ПОБЕДИЛА?!

ТУКЪ САМЪ ТВОРЕЦА ВЪ ПОМОЩЪ Е ДОШЕЛЪ!
НА ЗЕМЯТА ПРАВДАТА ДА СВѢТНЕ
Е РЕШИЛЪ И СИЧЪ ГЕРМАНСКИ Е ПЪЧЕЛЬ
ДА СПАСИ ТОЙ ПРАВОТО ЗАВЕТНО!

И НАРОДИТЬ ЖИВѢЛИ ТЕЖКИ ДНИ
ЧАКАТЬ СЪ ВѢРА ПРАВДА ПАКЪ ЖИВА,
ЧАКАТЬ СМѢЛИЯ БОРЕЦЪ ЗА ПРАВДИНИ.
ДА ВЦАРИ ТУКЪ ЕРА СПРАВЕДЛИВА.

П. Р. Шингаро за

Любомиръ Бобевски

СВОБОДНА МАКЕДОНИЯ

Българио, ликувай, че златния ти бълънъ –
мечта народна, свята, е вече въплотенъ,
и съ духъ е лжезаренъ той въ крепката ти гръдъ,
поель съ победни химни възторжно свѣтълъ пѫтъ!

На Кайна и Юда прокобния имъ планъ
и ѹдския имъ устремъ – на Гордия Балканъ
да бѫдатъ господари, въ единъ пропадна мигъ,
чрезъ мощната дѣсница на Хитлеръ велики!

Отъ Солунъ та до Прѣспа, отъ Вардаръ та до Дринъ,
отъ Скопие старинно до Охридъ тихъ и синъ,
отъ Щипъ и Прилепъ града до въчно будний Шаръ.
се славата разнася на българския Царь!

На Клиmentа, о земльо – до вчера черенъ робъ
земя на мѫченци, изрита съ гробъ до гробъ,
земя на Самуила съсъ подвизи – гранитъ,
удари и за тебе възкресенъ часъ честитъ!

Окови и затвори, бѣсила, мъсть и гнетъ
сѫ сринати издъно и родния заветъ
постигнатъ е изцѣло, омитъ е и отъ срамъ,
и отъ позоръ съ кръвъ вражка народния ни храмъ.

Земя свещена, мила, о свиденъ бащинъ край,
що отъ врази бѣ свѣрнатъ на ѹдъ отъ земенъ рай
следъ толкозъ пѫтъ изминатъ, намъри своя бродъ
къмъ свободата сладка и златния въходъ!

Декларацията

Съвременната война, която 2 години вече
друса свѣта по всичките му направления, за раз-
лика отъ воденикъ досега войни изнесе новитѣ
принципи, за които се борятъ странитѣ отъ останта
– да се създаде новъ строй въ свѣта . . . да се
обединятъ народитѣ въ свои етнически държави,
за да могатъ да се отдаватъ на своето мирно раз-
витие . . . По всичко пролича – III фаза на вой-
ната наближава югоизточа на Европа. И раздвижи
се българската съвестъ. Възникнаха надежди за
настѫпващето разрешение на голѣмии български
въпросъ. По кой пѫтъ да се тръгне! Какво да се
предприеме, за да не се пропусне тоя пѫтъ случая
– загрижи се българското общество. Занизаха се
взвѣзможни мнения, повечето отъ които не дър-
жаха смѣтка за данните, които ни дава историята
– за настроенията на масите въ тази страна, за
тѣхните вѣковни аспирации, написани съ кръвта
на десетки български поколѣния.

Мнозина бѣха изпуснали изъ предвидъ кой
създаде Св. Кирилъ и Методий и ролята, която
чрезъ тѣхното вдѣхновение изигра българинътъ
срѣдъ славянството. Мнозина не бѣха си спомнили
за българските просветители Св. Климентъ и Св.
Наумъ, нито за Царя Самуила, жертвата на Ва-
силия Българоубиеца и въ по-ново време за великия
възродител на бълг. народъ Паисий и на не-
говитѣ първи последователи – Йоакимъ Кърчовски,
Кирилъ Пейчиновичъ, Архимандридъ Теодосий Си-
найтски – създателя на I-ва бълг. печатница –
за Райко Жинзифовъ, Конст. Йорд. Джинотъ, братя
Миладинови, Неофитъ Рилски, Григоръ Пърличевъ

и плеада други тѣхни сподвижници, които велегласно бѣха заявили – българи сме и копнеемъ и се боримъ за събуждането на всебългарската съвестъ. Тоя зовъ, изнасянъ настойчиво безъ брой пѫти на всеуслышание отъ цѣлия ни народъ, се наложи на цѣлъ свѣтъ. И занизаха се събития: истилямътъ – референдумъ произведенъ съгласно фермана за учредяване на Бълг. Екзархия отъ 1870 г. цѣла Макед. гласува за бълг. епархии; посланишката конференция въ Цариградъ отъ 1876 г., която съгласно мненията на европейски учени – историци, географи и етнографи – опредѣли точно границите на българското племе, граници, приблизително покрити 2 г. по-късно при с. Стефано; възстанията отъ 1878 и 1881 г. въ Разлогъ и Охридъ като протестъ на решенията въ Берлинския конгресъ; борбата за бълг. училища и църкви, които покриха цѣла Македония; революционното движение съ своя епилогъ Илинденъ, изнесено съ изключение на нѣколко единични случаи изключително отъ българитѣ въ Македония; реформитѣ – Мюрщегскитѣ, финансово-административни – и срецата въ Ревалъ – които възприеха усмирението на бунтуващите се българи; борбата следъ възстанието на макед. българи противъ турци, гърци, и сърби едновременно; признанието на свѣтовната наука – нека тук изброямъ сърбитѣ: патриархъ Василий Бъркичъ (1771 год.), Иованъ Раичъ (1794), Дим. Давидовичъ (1821), етнографската карта на професоръ Дежарденъ публикувана въ Бѣлградъ (1853), Вукъ Караджичъ (1872), Стефанъ Верковичъ. – всички единодушно призна-

вът — славянитѣ въ Македония сѫ българи; участието на България въ Балканската война съ своето македоноодринско опълчение; 2 год. по-късно българо-германския договоръ за освобождението на всички български земи и участието на България въ общоевропейската война съ своята XI македонска девизия; фаталния Ньой съ своята прословута конвенция за размѣна на населениета, която изхвърли изключително въ България стотици хиляди македонски българи; „вулгарофонитѣ въ северна Гърция“, върху които се налагаха кръстни страдания, за да се изкорени езика имъ; бугарската майка, която ежеминутно се разпъваше на кръстъ въ „южна Сърбия“ и т. н. и т. н. факти, които сочатъ народностния обликъ на македонския българинъ, далъ всичко за величието на българския народъ.

При сѫбоносните моменти, които България изживѣваше, при тълкуванията на общонароднитѣ ни аспирации, които се правѣха отъ всѣко мислеще сѫщество, наложително бѣ македонската емиграция да излѣзе съ едно становище, обединяващо мненията на всички българи.

Председателитѣ на македонобългарските легални организации въ България, задължени въ качеството имъ на тѣхни представители да бдятъ върху всички въпроси относящи се до освобождението на родната ни земя — частно — и за преуспѣването на общобългарското ни отечество — въобще — въ заседанието си отъ 15. VII. 1940 г. изда доха следната декларация:

ДЕКЛАРАЦИЯ

УПРАВИТЕЛНИТЪ СЪВЕТИ НА СЪЮЗА НА МАКЕДОНСКИТЕ КУЛТУРНО-ПРОСВѢТНИ И БЛАГОТВОРИТЕЛНИ БРАТСТВА ВЪ БЪЛГАРИЯ, НА МАКЕДОНСКИЯ НАУЧЕНЪ ИНСТИТУТЪ, НА ИЛИНДЕНСКАТА ОРГАНИЗАЦИЯ, НА МАКЕДОНООДРИНСКОТО ОПЪЛЧЕНИЕ И НА МАКЕДОНСКИЯ ЖЕНСКИ СЪЮЗЪ, СЧИТАТЬ ЗА СВОЙ ДЪЛГЪ ДА НАПРАВЯТЬ СЛЕДНАТА ДЕКЛАРАЦИЯ:

СВОБОДНАТА ЧАСТЬ НА БЪЛГАРСКИЯ НАРОДЪ И БЪЛГАРИТЬ ОТЪ И ВЪ МАКЕДОНИЯ СЪ ДАЛИ БЕЗБРОЙ КЪРВАВИ ЖЕРТВИ ВЪ МНОГОБРОЙНИТЕ ВЪЗСТАНИЯ И ВЪ ВОЙНИТЕ ЗА ОСВОБОЖДЕНИЕТО НА МАКЕДОНИЯ ОТЪ ТУРСКОТО, А ВЪ ПОСЛЕДСТВИЕ ОТЪ СРЪБСКОТО И ОТЪ ГРЪЦКОТО ИГО.

ЕТО ЗАЩО ДНЕСЪ, КОГАТО Сѫбинитѣ и политическите граници на народитѣ въ Европа

Освободителното движение въ Македония и Одринско

Освободена, България възсия отъ радостъ. Освобождението, така неочекано и тѣй бѣзо постигнато, хвърли българина огън една въ друга крайностъ. Не бѣ досгътично опоеането оғъ Духа святаго, което му донесе свободата. Освободениетъ скоро разхлаби прословутата своя стегнатостъ.

Жестоко наскърбенъ отъ Берлинската неправда, българинътъ отъ Македония и Одринско остана да понася жестокоститѣ на освирепелия до крайни предѣли свирепъ свой властникъ. Положението бѣ станало непоносимо. „Помогна си самъ, и Богъ ще ти помогне“, — лозунгътъ на Ботева и Лезски — бѣ възприетъ и отъ българина — робъ. Тол лозунгъ въздори роба, тої въздигна дозчеращия ратай до степента на легендарния рицарь — борецъ за свободата на отечеството си.

Всѣка схватка съ тирана, всѣка саможертва отекваща въ сърдцето на българина — свободенъ и поробенъ. Обилие проливаната за народна свобода

ще се опредѣлятъ за столѣтия, ние считаме, че македонскиятъ въпросъ трѣбва да се постави за разрешение предъ мѣродавните фактори въ България и въ чужбина така:

МАКЕДОНИЯ, ЦѢЛОКУПНА И НЕДѢЛIMA ВЪ НЕЙНИТЪ ГЕОГРАФСКИ ГРАНИЦИ, ДА СЕ ПРИБЕРЕ КЪМЪ МАЙКАТА ОТЕЧЕСТВО БЪЛГАРИЯ, КАТО НЕ СЕ ДОПУСНЕ НИКАКЪВЪ ДѢЛЕЖЪ.

15 юли 1940 год.

Председатель на Макед. културно просв. и благотв. братства
(п) Коста Николовъ, генералъ о. з.

Председ. на македон. науч. институтъ: (п) проф. Н. Стояновъ

Председ. на илинденската организация: (п) Лазаръ Томовъ

Председ. на Съюза на македоно-одринските опълченски дружества
(п) Миланъ К. Дамяновъ

Председ. на македон. женски съюзъ: (п) Д-ръ Злата Сарафова

Тази боговдъхновена, внушена отъ историческия възделение на македонскиятъ българи декларация, се възприе отъ цѣлокупния български народъ съ най-голѣмо облекчение и въодушевление. Тя, простата бумага, но истински народенъ талисманъ, изигра спасителна роля за насочване къмъ единомислие на всички българи, всички до единъ еднакво любящи, еднакво предади синове на своето отечество, но, защемедени отъ бѣро за настѫпваща часъ за разрешение на народнитѣ ни идеали, мислѣха, кроеха кои пѫтища би трѣбвало да се поематъ за най-правилното разрешение на народностния ни въпросъ, та бѣ се достигнало до различни тълкувания, нѣкои отъ които много противоречиви по между си, тълкувания целящи всички до едно свободата на Македония.

Тази декларация изигра възродителна роля. Тя посочи начина за най-правилното разрешение на великобългарския въпросъ всрѣдъ българитѣ.

Нека ни бѫде позволено да изразимъ възхищението си отъ промисъла възсияль съвеститъ на създателитѣ ѝ. Нека тукъ изкажемъ благодарността си за цѣлата тѣхна по-нататъшна дейностъ, която имъ е костувала много трудъ, много безсънни нощи.

К. Хр.

кръвъ издигна македонския въпросъ до общобългарски въпросъ и цѣлиятъ народъ съсредоточа всичкото си внимание къмъ неговото разрешение. Свободата на Македония и Одринско стана народенъ идеал и следъ казармата мнозина български войски отидаха да платятъ своята кръвна данъ за свободата на неосвободената част отъ българското отечество.

Поети и писатели, учители и ученици, търговци и занаятчии, българи отъ най-разнородни занятия и положение зарѣзаха свободното съ сѫществуване и се наредиха рамо до рамо до разбунтувания се македоно-одрински българинъ. Рѣдко остана селище въ княжеството, което да не бѣ изпратило свой представител-борецъ при подетата борба. Рѣдки сѫ случалъ, въ които българинъ да не бѣ подпомогнатъ съ лептата си освободителното движение.

Илинденъ развири народния ни духъ. Подготви се българътъ за подвиги, които смаха

свѣта. Презъ войнитѣ българинътѣ даде лишни жертви отъ прекаленъ патриотизъмъ, жертви, които биха могли да се спестятъ, ако презрението къмъ врага не бѣ достигнало до пренебрѣжение къмъ живота, ако желанието да се умре за величието на българския народъ не бѣ най-сладкото опоение всрѣдъ сигналата оржие армия.

Колко жертви даде българската войска, знайт се, изчислени сѫ. Не се знаятъ жертвите на разбунтувания се народъ преди самото възстание, презъ него и следъ него. Наложително е да се изчислят тѣзи жертви, да се запишатъ имената имъ въ жертвената кондика на българския олтаръ, да се откриятъ великомучениците паднали за свободата ни въ борба съ общите наши врагове, та да се види колко скжло костюва отечествената ни свобода, за да се тачи тя и цени отъ поколѣніята, които ни следватъ.

ВЕЛИКЪ ДЕНЬ

Въ Нъси фарисеи осъдиха и на кръстъ разпнаха половинъ България. Оплюха я. Съ тръненъ вѣнецъ челото ѝ обкръжиха. И въ гробъ я положиха. И сложиха камъкъ надъ гроба ѝ. Запечатаха го и лута стража около него наредиха. Зачезнаха сърдца, сърдца покрити съ лути рани по родна свещена земя. Утѣха никаква не намѣрили, мъсть и злоба отъ лути врази ни се показа. Унизенъ и омерзвленъ, ноувѣренъ въ своята права правина светъ мъченикъ — той никога не бѣ протягалъ рѣка за чуждото — българинътѣ отправи своите упования къмъ Бога — Богъ е сътворилъ правдата безсмѣртна... И повтори се възкръсното чудо на чудесата.

Нѣкѫде на северъ отъ настъ великъ народъ, заедно съ настъ станалъ мъченикъ, Богъ сподоби съ великъ свой синъ, комуто внуши да поеме кръста на разпнатия на кръстъ синъ Божий, за да спаси отечеството си. Въ страданията на своя народъ той бѣ съзрѣлъ и страданията на малкия, но великъ по душа свой съюзникъ и ведно съ възкресението на Германската Правда пое възкръсането и на Българската Правда.

И Богъ благослови свещения му починъ: даде му сила и мошъ да срази стоглавата хидра, която отъ вѣкове разяжда человѣчеството. И видѣхме — стана чудо на свѣта. Земята се разтѣрси отъ мощта, отъ духовната и материална мошъ на Великия Райхъ и стражитѣ надъ гроба като димъ се разпилѣха, разкъсаха се веригитѣ, отхвръкна нѣкѫде безъ

Илинденци, вече твърде много оредѣли, омаломощени отъ чрезвичайната радост вследствие народната ни сполука, съ треперящи рѣце свиватъ своето бойно знаме, целуватъ го горещо и го предаватъ на съхранение при останалитѣ български свещени знамена, подъ чито стягъ сѫ се наредили българитѣ отъ всички краища на нашето отечество, за да бранятъ свободата и величието на цѣлокупния български народъ.

Много сърдца сѫ се пръснали вече отъ чрезмѣрна радост, мнозина илинденци не ще могатъ да стигнатъ до освободенитѣ имъ родни мѣста, но, тържествующи, смилено, тѣ могатъ вече да заявятъ: „Сега вече мога да си възлѣхна спокойно, защото очите ми видѣха спасението на моя народъ.

К. Хр. С.

следно надгробниятѣ камъкъ и Македония, ведно съ нейнитѣ поробени сестри цѣла въ сияние възкръсна.

И падна народътъ ѝ на колѣне и облѣ въ сълзи своя възторгъ, и, възсиянъ цѣль отъ радостъ възклика — Небесни Сили, възпѣйте българското тържество съ ангелскитѣ си гласове — не се подава на описание, не намираме сили въ себе си, незнаемъ какъ да изразимъ величайшата наша радостъ. Бушува кръвта въ нашите жили и помрачава нашата святыня. Съ очи премрежени, включени уста, плачъмъ и нѣмѣмъ, ридаемъ и се смѣмъ, туптятъ сърдцата ни. Чувствуваме какъ тѣ се напъватъ — ще се пръснатъ!

Съ вѣкове възделени, ний виждаме най-после идеалитѣ ни осѫществени. И чувствуваме какъ въ настъ възкръсватъ нашите бащи и братя, какъ чрезъ настъ ликуватъ и тѣ, какъ у настъ избликва и тѣхниятъ възторгъ. Мъжно се изживѣва тържество, като това, което на Възкресение Христово възкръсна. Нека Богъ укрепи нашите сърдца, да запази нашите сили, за да ги вложимъ въ изграждането на пълното величие на цѣлокупната българска държава.

Вѣчна признателностъ къмъ бълг. Царь и народъ, който на нѣколко пъти на карта сложи своето сѫществуване заради свободата на поробенитѣ свои братя!

Вѣчна благодарность, благословенъ да бѫде храбриятъ нашъ съюзникъ и великиятъ неговъ водачъ!

К. Хр. Сович

Последнитѣ дни на възстанието въ Охридско

(Продължение отъ бр. 3)

Отъ една мѣстностъ между Караорманъ и пл. Славей наблюдавахме запалени огньове-пламъци по върховете на пл. Славей, Голо-бърдо, Голякъ, по разни мѣста по Бигла планина. На 20. IX. пристигнахме гладни въ едно закрито гористо мѣсто между пл. Славей и Караорманъ. Опитахме се да се върнемъ въ Горна-Дебърца, да пробиемъ путь къмъ Кичевско, да се срещнемъ съ щаба, съ Хр. Узуновъ, да намѣримъ залѣкъ хлѣбъ, но не ни се удае. Нѣмаше другъ изходъ, освенъ така грохнали да навлѣземъ въ гжститѣ гори на Караорманъ. Тукъ въ уединено мѣсто може да срещнемъ аскера, да намѣримъ гроба си, да станемъ изкупителна жертва за населението. Това искахме. Ние се бѣхме простили съ живота и се движехме безъ охрана. Тѣмна нощъ ни забули.

На 21 IX сутринътъ треперящи отъ студъ и изнемощѣли отъ гладъ, подхвърляхме си единъ на другъ забавителни закачки. Анастасъ Каневчевъ каза: „Хей, слушайте, азъ съмъ ималъ въ раницата си едно парче хлѣбъ, ще си го подѣлимъ“. Подава единъ камъкъ съ цѣвѣть на хлѣба. Войводата Марко Павловъ казва: „за васъ лѣжа, за мене вистина, ето идти едень селянинъ, ни носи полна торба со лепъ“. Действително, видѣхме селянинъ, върви на 200—300 крачки далечъ отъ настъ безъ оружие, съ празна торба. Отврѣме — наврѣме, ето, че и други хора безъ оружие бѣрзатъ, подтичатъ, вървятъ. Не ни усѣтиха, безполезно е да ги спремъ. Вдѣлбочаваме се въ гжститѣ гори. По инстинктъ за самосъхранение мълчимъ и вземаме позиции. Ще последва, казвахме си, потеря.

Азъ лежа, мълча, мисля, не намирамъ изходъ от туй положение. Нашето присъствие въ района е опасно за самото население, когато то се амнистира. Подслонъ нѣма, а гладътъ, студътъ . . . животъ . . . но тукъ . . . да, аскеръ, хубаво . . . смъръ . . . Ето ме въ класната стая . . . ученици, дъска, цифри . . . не, това сѫ ученици отъ недѣлното училище, писалки . . . не, . . . берданки. Ето, башаими, жена ми децата ми . . . впускамъ се да ги прегърна . . . До мене виждамъ Анастасъ Ка-

Христо Д. Узуновъ

въ свѣтически дрехи, самоубить ведно съ четниците си въ с. Церь — Демиръ-Хисарско

невчевъ, друска ме и ми говори. Не можахъ нѣколко минути да проговоря ни дума. Свестихъ се, въздържахъ се. Заспалъ съмъ 1—2 минути и на сънъ поразходихъ се въ Охридъ, Битоля, Солунъ, Одринъ, види се за последно сбогомъ.

Сега е пладне, слънцето едвамъ проникнува презъ листата на гѣстата гора и отива къмъ албанскиятъ гори. Мина обѣдъ безъ обѣдъ, вечеръ безъ вечера. Настжпи ношъ. Четниците лежатъ тукъ — тамъ и тихо помежду си говорятъ. Горското началство слуша разговора имъ и намира, че е много жестоко да се държатъ и четниците въ сѫщото безизходно положение, — да се иска и тѣхната смърть отъ гладъ, отъ студъ, отъ потеря, когато тѣ могатъ да се амнистиратъ и да бждатъ полезни на семействата си и на дѣлото ни. Разреши се, кой какъ може да си отива дома, да се амнистира, разбира, се, да бжде въ редоветѣ на

дѣлото ни. Нѣколко четници, между които бѣше и Цвѣтко Найденовъ (паничаръ) отъ с. Слатино и Крумъ Чипановъ отъ Охридъ, братски се сбогуваха и заминаха. Останахме въ Караormanъ 17 души, именно: 1) Александъръ Г. Чакъровъ (отъ Струга), 2) Лазаръ Димитровъ (отъ с. Дрѣнокъ, Дебърско), 3) Наумъ Анастасовъ Цвѣтиновъ (отъ Охридъ), 4) Антонъ Коцкаровъ (отъ Охридъ), 5) Лука Групчевъ (отъ Охридъ) 6) Христо Ангеловъ (отъ Охридъ), 7. Анастасъ Коневчевъ (отъ Охридъ), 8) Марко Павловъ (отъ с. Безово), 8) Пенделъ Поповски (отъ с. Ложани), 10) Трайче (отъ с. Клене), 11) Наумъ (отъ с. Глобочица), 12) Спасе Пелтекътъ (отъ с. Глобочица), 13) попъ Йорданъ и 14) братъ му попъ Христо (отъ с. Присовяни), 15) попъ Йоанъ (отъ с. Керези, 16) Гаврилъ (отъ с. Мадричъ) и 17) Козманъ отъ с. Збѫже.

На 28 IX Алекс. Г. Чакъровъ, Лазаръ Димитровъ, Наумъ Анастасовъ Цвѣтиновъ, Лука Групчевъ Марко Павловъ и Коцкаровъ обсѫждахме какво да правимъ, кѫде да се денемъ. Ненамирахме изходъ на никакво предложение, освенъ по скоро да стѫпимъ въ сражение съ аскера и да намѣримъ смъртъта си, но не между населението; или, ако това не се случи, да се самоубиемъ и оставимъ костите си въ Караormanъ Войводата Марко Павловъ каза: „щомъ дошла работата до самоубийство, предлагамъ: да отидемъ въ с. Луково (Дебърско), цѣлото село е посветено, то е запазено отъ погромъ. Тамъ Ѹе се дигизираме, Ѹе станемъ работници-майстори, Ѹе отидемъ въ Дебърска Малесия, Матъ, въ Миридита за да градимъ кули. Нали азъ по занаятъ съмъ майсторъ, вие Ѹе ми станете калфи. Ще търсиме начини за да се прехвърлимъ въ Черна гора. При първа опасност, револвери Ѹе си ги имаме, по единъ куршумъ . . . и свършваме. Живи нѣма да се предадемъ. И тъй, и тъй сме изгубени; може би едно на 1000-та, да се спасимъ“. Азъ зная, каза Марко-Арнаутски езикъ, вие Ѹе се преструвате като прости хора, работници, нѣма да говорите. Почти всички намирахме и тоя планъ не сигуренъ, много рискованъ, особено при днешните обстоятелства. Опасенъ, не за живота ни, но да не бждемъ заловени живи, преди да се самоубиемъ.

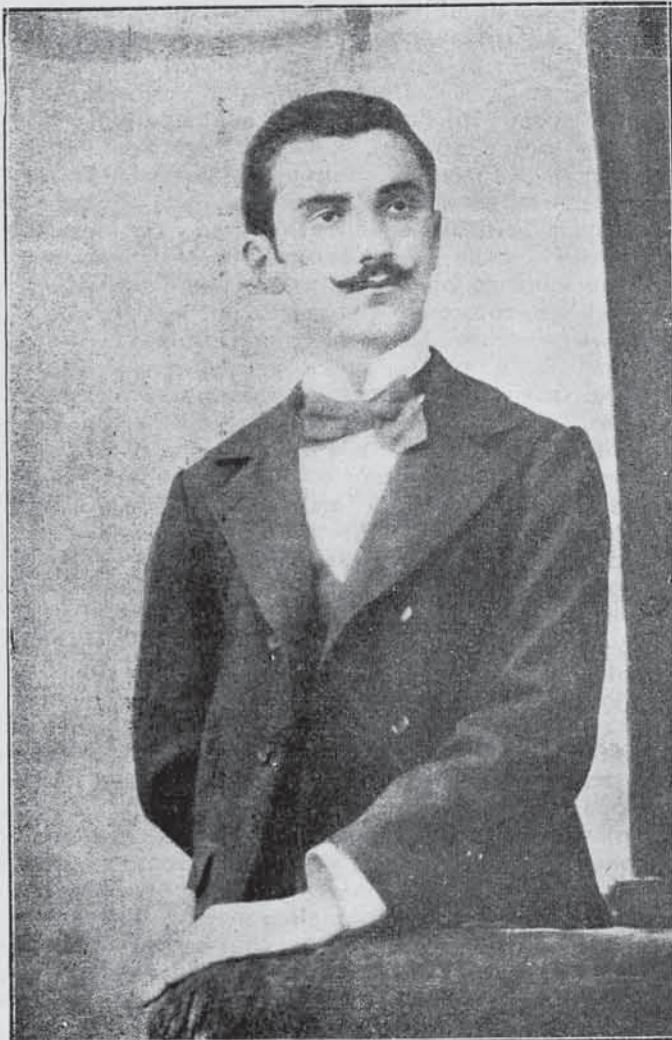
Надеждата ни крепѣше днесъ — утре да се дигне блокадата за Горна-Дебърца, да се върнемъ тамъ, да заминемъ къмъ Демирхисарско, да се срещнемъ съ Узуновъ, съ щаба. Тамъ Ѹе решаваме какво да правимъ.

Алекс. Г. Чакъровъ вуйко на Хр. Узуновъ, каза, че Узуновъ по всѣка вѣроятностъ е въ Демирхисарско, ще се срещне съ познати, може би и съ щаба. Тамъ Ѹе решать, какво да правя. Той не е възможно да дойде тукъ при насъ. Подобре Ѹѣше да бжде, ако всички заминехме за Демирхисарско. Оттамъ можехме да влѣземъ въ Битоля, но да не говоримъ за нестаналото. Да благодаримъ на Бога, че попъ Дуле се спаси, като замина за Демирхисарско. Той Ѹе влѣзе въ Бития. Битоля е цѣлъ лабиринтъ за нелегални хора. Намъни се падна участъта тукъ или въ Арнаутлука да сложимъ костите си, за да не станемъ причина за понататъшни нещаствия на населението съ нашето присъствие въ периода на амнистията. Нека умремъ съ пълна вѣра, че ѿестжпи намѣса отъ Великите сили, отъ България. Ще настжпи свобода. Нѣ е възможно България да стои съ скрѣстени ръце, когато народътъ Ѹе тукъ, въ Македония, страда.

На 22 IX преди залезъ слънце дойде при насъ попъ Йорданъ съ брата си попъ Христо и ни

казаха: „Бе господа, не може да се стои повече тукъ. Хайде да отидемъ въ селото ни Присвояни, макаръ да е пусто; тамъ женитѣ ни били прибрани съ децата въ една кошара, тамъ може да намѣримъ нѣщо храна, тукъ отъ гладъ ще изремъ“.

Гладътъ ни диктуваше да станемъ и да вървимъ, попъ Йорданъ вървѣше напредъ, — тази мѣстностъ му бѣше известна. Настигпи ношъ. Бавно, тихо вървимъ. Показа ни се единъ крайчецъ отъ Охридското езеро. Това ни се виждаше — трѣбвас

Антонъ Д. Узуновъ
убитъ при с. Куратица — Охридско

да е било около Линъ, Радожда, Калища. Езерото лъщѣше како огледало. Струваше ни се, че сме близу надъ езерото. Колко мила приятна гледка! Колко трогателно бѣше, че не мога да стоя да се любувамъ на тази гледка! Ето подиръ малко минахме мѣстността Рацомирово. Тукъ имаше стари развалини — било е българско селище въ старо време. По срѣдъ ношъ пристигнахме въ селото — около селото на попъ Йорданъ. Седнахме по край единъ зидъ. Жената на попъ Йорданъ ни даде по една варена круша и по единъ кочанъ варена царевица. Това за насъ бѣше царско ядене.

Жената ни каза: сте предадени — вчера тукъ мина аскеръ около сто души. Пита дали сѫ минали тукъ комити, заобиколиха селото и казаха ми да не приемамъ комити, ако сакаме да сме живи и заминаха за Стружско. Потърсиха попа. Казахъ имъ, оти е во Струга и ке си дойди „Моля ви братя, не стойте тукъ. Заминете въ Дебърско Тамъ

е, речи, по тихо — нѣмаше въстание. Прикриите се тамъ въ нѣкои наши села, и то още тая вечеръ, защо аскеръ и тукъ, както въ Дебърско ке дойдѣль“,

Отъ разговоритѣ ни съ жената разбрахме, че аскерътъ търсъ революционни началници отъ Охридско, за които разбрали, че сѫ заминали за Малесия и Стружско. Не стояхме въ селото нито $\frac{1}{2}$ часъ. Потеглихме за с. Луково. Следъ 2 часа пътуване пристигнахме на гребена на планината Руйница (Рудникъ). Започнахме да слизаме и да е приближаваме до коритото на р. Дримъ. Слизахме по една стрѣмнина отъ камъкъ по камъкъ, съ падане и ставане. Приближихме се до Луковския мостъ на р. Дримъ.

Пелектът Спасе отъ с. Глобочица замина да види положението на моста — да не би да има поставено турски караулъ. Всичкитѣ други заехме позиции въ случай, че има караулъ и отвори огнь срещу Спасета.

Въ всѣки случай казахме на Спасета да се прикрива и да разбере има, или нѣма караулъ. Спасе следъ $\frac{1}{4}$ часъ се върна и ни каза, че никой нѣма, може да се мина презъ моста.

Преминахме и пристигнахме въ тѣмни зори въ с. Луково. Застанахме по край р. Дримъ надъ едно трѣнище. Войводата Марко отиде при свои познати въ селото, за да извести за насъ и за да се настанимъ на сагурно мѣсто. Марко се върна съ една жена и ни каза: „вървете подиръ насъ. Прескачихме единъ плетъ, преминахме една градина и влѣзохме въ една пръста кѫща. Разбрахме, че въ селото нѣма аскеръ. Жената ни сложи ядене.

На 23, 24, 25 IX прекарахме въ тази кѫща. Писахме писмо до Стружкото началство и до Хр. Узуновъ, до Охридското началство; писахъ писмо и до жена ми. Селски куриеръ отъ с. Бѣзово взе грижата за препращане на писмата. Писмото (шифровано) до Узуновъ бѣше съ следното съдържание: „Арсени (псевдонима на Хр. Узуновъ) сѫдбата ни доведе въ с. Луково. Да се връщаме въ Дебърца е немислимо, невъзможно. Предчувствувахме, че ти си вънъ отъ опасностъ — въ Демирхисарско или въ Битоля. Ако ли си близко нѣкѫде до насъ, ще се мѣчимъ още нѣколко дни, ще те чакаме, за да дѣлимъ заедно участъта си. Планътъ ще ти кажемъ следъ като дойдешъ.“

24. IX. 1903 г. За всички Ровоамъ (псевдонимъ на Кецкаровъ) Въ Струга и Охридъ писахме да се грижатъ и усилиятъ дейността за прехрана на селското население, да прикриватъ архивитѣ. На насъ нѣма да разчитате — 99% считайте ни за мъртви. Прощавайте!

Ровоамъ

Писахъ сѫщо прощално писмо до баща ми, жена ми и децата ми.

На 26, 27, 28, 29, 30 и 31 IX. прекарахме въ друга кѫща а презъ 1, 2, 3, 4 X. 1903 г. въ трета кѫща въ с. Луково. Презъ пребиваването ни въ с. Луково изпратихме куриери да провѣрятъ дали е възможно да преминемъ въ Дебърца, да се срещнемъ съ наши части, съ щаба и да правимъ това, което е полезно за Дѣлото ни — за народани.

Връщането ни въ Дебърца, стоенето ни въ Луково или въ кое-да-е село се указа невъзможно. Аскерътъ търси началство.

Решихме най-сетне да приемемъ предложението на войводата Марко Павловъ — одисеята ни презъ Албания

Антонъ Е. Кецкаровъ

Христо Настевъ

Изъ записките ми, като чл. въ горското
началство презъ възстанието въ Леринско

Въ горящето с. Арменско — Леринско

При труповетъ на кървавия на оденъ жертвеникъ презъ Илинденското възстание.

(Продължение отъ кн. 3/123)

Арменско е китно българско село, което броише около 230 къщи, разположено въ дългото на низината, подъ вододъла на Бигла пл., между Буфската и Търсиенската гори, презъ което преминава и едноименната селска река. Отстои на около 4 км. отъ Леринъ. Надъ селото, въ склона между Буфската гора, пресича единственото шосе отъ Леринъ презъ Бигла планина за Костуръ, Преспанско и Кория. То бѣше добре организирано и поради географското си мястоположение съставляващо най-удобния пунктъ на револ. организация за преминаването на четите отъ полската част на Леринския район презъ ж. п. трасе на линията Битоля — Солунъ, за въ Преспанска и Костурска района. Въ него и ние съ покойния Тома Давидовъ денувахме съ ревизионната ни чета въ обиколката преди Илинденското възстание. Отъ тукъ презъ Руля минахме въ Преспанско за Ресенския районъ.

Презъ възстанието Арменско даде 24 самоограничени възстаници, въоръжени съ свои средства. Сравнително, то и най-много пострада. Цѣлото село бѣ хулигански оплячкосано и ограбено отъ редовната турска войска, следъ което немилостиво бѣ опожарено, а беззащитното население подложено на поголовно изтъръбление. Бѣха се спасили само които успѣха да избѣгатъ. Отъ провѣрката и анкетата се установи, че сѫ избити немилостиво 164 невинни старци, жени и деца, 15 тежко ранени, а 23 жени и девойки изнасилени. Тази покъртителна сцена, поради безподобния си вандализъмъ и трагизъмъ може се отдава на описание, а още по-малко отъ лице, като мене, на което не му е занаятъ. Единъ черенъ хулигански актъ, който по своето естество е и ярко изобличителенъ атестатъ за Султанъ Хамидовата армия.

Като свидетъл на тази поразяеща трогателна картина, за която при всѣко спомняне за Арменско неволно съмъ се разчувствувалъ до просълзяване, и въ този моментъ — следъ 38 години отъ тогава, бudi въ менъ народната тѣжа за тѣзи народни жертви — мѫченици на своето съзвание въ борбата ни. Като че ли и сега виждамъ окървавените трупове изъ двора и улиците на горящето Арменско. А тѣ нѣма да се забравятъ никога и отъ никого, защото пътят на страданията винаги води къмъ психологическа подготовка за целта на всѣки народъ.

Само поради това, колкото и слабо да дамъ ясна представа за виденото и почувствуаното отъ менъ въ този моментъ, за да не остане въ забвение този актъ за опожаряването и жертвите въ с. Арменско, заслужава едно описание, като единъ тъженъ споменъ отъ възстанието.

Това бѣше на 4 август 1903 год. вечерята — при залѣзъ сънцето, когато турските табури отъ Леринския гарнизонъ, съ своите военачалници — паши и мюлаазими, следъ като изгубиха сражението — при „Езерцата“ на Бигла и напуснаха Псодерската кула, поеха гузно шосето, за да се прибератъ въ Леринъ. При завръщането имъ, като поразени отъ неуспѣха надъ щепата възстаници въ сражението, най-лесно имъ да допадна да проявятъ своя

„героизъмъ“ съ вродената имъ скотщина надъ безъ-за цитното българско население въ първото подъ пътя имъ с. Арменско.

Съ първите отправени фугасни гранати отъ посето къмъ селото, нѣколко къщи се запалватъ, сѫщевременно аскерът въ верига, отправяйки градът отъ куршуми, се слука и навлиза въ селото. Населението бѣга въ насрѣцната селска гора и съседното с. Търсие да се спасява, кой какъ може. Неуспѣлът да избѣгнатъ сѫ попаднали въ рѣжетъ на аскера и немилостиво сѫ избити. Годния имъ добитъ закарватъ въ Леринъ, покъщнината и ценностите плячкосватъ, следъ което отъ всички страни запалватъ селото и се отправятъ къмъ Леринъ — доволни за „доброто“ изпълненъ дѣлъ.

Едва преди да се зазори на 5 августъ, съ селската възстаническа чета на Христо Апостоловъ (Търсиячего), въ която се числѣха и всички момчета отъ селата Търсие и Арменско, ние стигнахме до последното, чийто пламъци освѣтяваха цѣлия хоризонтъ съ околните височини. Изъ шубрадицъ въ селската гора намѣрихме приютени спасилът се съ бѣгство семейства, безъ да успѣятъ да взематъ и най-необходимите си нѣща. Нашето явяване между тѣхъ бѣше цѣло събитие, изразено във вѣрата имъ чрезъ страданията за утрешния денъ.

Зловеща ноќь При прѣстъната на издигащите се огнени езици, отъ горящето село се чуваха грозните висения на останалите тамъ кучета — върните пазители на домовете имъ и жалките оглушителни мучения на ранените пръснали се рогатъ добитъкъ изъ оградите и около селото. Колкото повече доблизавахме, ясно дочувахме и охканията съ стенанията на безпомощно агонизиращите и борящи се още съ смъртта тежко ранени жители.

За да може да се спаси, което може, следъ като поставихме необходимите охранителни застави къмъ изходните пунктове за Леринъ, при разсъмване вълзохме въ селото. Последва ни охотно и цѣлото избѣгало население, което обнадеждявано отъ пристъствието ни, пръсна се изъ селото, за да прѣвѣри всѣки положението на имота си и да узнае участът на отсѫтствищите членове отъ семействата имъ.

Думитъ сѫ слаби да дадатъ ясна представа на тази трогателна картина и изразъ на чувствата, които изпитахъ въ този моментъ. Изъ двора и улиците, градинките, покрай оградите и улиците бѣха простири обезобразени кървави трупове на немощни старци, жени и деца, а други съ обгорѣли отъ огъня разголени тѣла и зѣещи рани — изнемогваха въ конвулсии и агония.

Въ една оцѣляла къща съзряхме трупъ подъ окървавена черга. Когато единъ отъ четниците вдигна чергата, всички отстъпихме: млада жена съ разпоренъ коремъ, а до нея трупче на пълничко бебе. Стана ни ясно, че преди разпарянето е била осквернена. Въ развалините на друга недоизгорѣла къща намѣрихме труповетъ на жена съ две деца, свързани единъ други за краката и така измушканы съ щикове.

Колкото повече обикаляхме изъ селото, тъзи поразяещи по своята жестокостъ картини се низеха една следъ друга. Въ лицето на Леринския турски военачалникъ, подъ чието прѣко и лично ржководство се извѣрши това, азъ съзрѣхъ олицетворението по исторически данни, на тирания Неронъ въ 68 година.

Между убититѣ, повечето отъ момчетата отъ възстаническата чета, познаха своите майки, бащи и сестри, съпруга, снаха, братъ, внукъ, или нѣкой близъкъ роднини, които въ вѣчния си покрусенъ сънъ съ националенъ жаръ въ гърдитѣ си покриваха кървавитѣ локви отъ ранитѣ си. Тукъ именно, бѣше и най-трагателното, че тѣхните юначни синове, съпрузи, братя, зетове, внучи и пр. не изпаднаха въ униние и разочарование, нито отслабиха своя борчески духъ даже и въ момента, когато видѣха участъта на най-близкитѣ си и константираха кощунството и разорението на домашното имъ състояние.

А най-характерното, което трѣба да се подчертава, е, че тѣзи наши другари-борци и въ този моментъ не проявиха никаква слабостъ да се отдѣлятъ даже и временно отъ четата, а съ още по-голѣма смѣлостъ и постоянство продължиха борбата неотклонно. Тѣ, впрочемъ, имаха пълното съзнание за дѣлга си и упованието въ борбата, понеже знаеха, че за жертвите имъ да се грижи — милиционеритѣ и близкитѣ въ селото имъ. По тоя начинъ тиранията на потисниците-турци, повече засили нашите позиции и вѣрата за утрешния денъ въ борбата ни.

И нѣщо ме задавяше, а сърдцето ми туптѣше по-силно, когато виждахъ рѣдкия стоицизъмъ на тѣзи скромни селяни, на самоотвержни смѣлци, готови, въпрѣки всичко, за по упорита борба. Още по-затрогващо бѣше и обстоятелството, че въ този моментъ и останалото живо население, което за една нощ изгуби материалното си благосъстояние, а труповете на близкитѣ имъ съ зѣви рани предизвикваха сълзи въ всѣкиго, не прояви никакво отчаяние. Напротивъ, тѣ и въ този моментъ положиха повече грижи за настъ, отколкото за себе си.

Ободрени отъ нашето присѫтствие, тѣ можаха да спасяватъ изъ развалините онова, което бѣше останало и да ограничаватъ пожара въ кѫщите си. Благодарение на нашия медик. фелдшеръ въ възстановническия отрядъ — **Ташко Христовъ** (Пуцето), родомъ отъ Битоля, който, като практикъ, бѣше се популяризиралъ и минаваше за „докторъ“, спаси се и живота на много отъ раненитѣ, на които той даде навременна първа медицинска помощъ. Ташко винаги имаше всичко необходимо въ чантата си, та и въ този случай не ни усрами да изпѣлни своя дѣлътъ съ каквото можеше. Но нека какъ въ скоби две думи и за него: **Ташко** бѣше самозванъ фелдшеръ (докторъ) отъ народната медицинска школа, безъ образование и никаквъ атестатъ за правоспособностъ, но съ претепции на всезнающъ, той нагласяваше лѣкарства противъ всичко, даже и за животни. Не го мързеше да приказва вѣчно и безъ свѣнъ за каквото и да било и небило. Казваха, че произхождалъ отъ влашко семейство, защото владѣаше и влашки езикъ, но се бѣлгарееше. Георги п. Христовъ му знаеше родословието и гѣдела, та често го закачаше. Научихъ, че следъ възстанието заминалъ въ Америка, кѫдето направилъ и добро материално положение. Биваше го, но не отдавна е починалъ. Тамъ въ Америка, е починалъ и селскиятъ войвода Христо Апостоловъ отъ с. Търсие (Търсиянчето). Богъ да ги прости!

Ние горскитѣ начальници на революц. районъ въ този участъкъ, не бѣхме въ състояние да направимъ

нищо повече, освѣнъ да константираме положението и да установимъ броя и имената на жертвите. Лично азъ съставихъ подробенъ списъкъ и още сѫщия денъ по каналенъ редъ биде изпратенъ съ обстойно писмо отъ Георги Христовъ въ Битоля, за да бѣдатъ заинтересовани дипломатическите представители на великите сили. За тази цѣль се запазиха труповете на избитите въ сѫщото положение.

На другия денъ 6 августъ 1903 г. по шосето отъ Леринъ се зададе и пристигна исканата анкетна комисия. По това време ние бѣхме въ гората между Арменско и Търсие и опредѣлихме кои лица да се явяватъ предъ анкеторите и какво трѣба да приказватъ. По тоя начинъ на консулското тѣло се даде и пълна възможност да се сведоми съ най-голѣми подробности за станалото и да установи лично цѣлата действителност. Еъ края, предъ тѣхъ излѣзе демонстративно отъ гората и цѣлото останало живо население съ децата си. Изтьквайки окаяното си положение, въ оплакванията си тѣ поискаха настоятелно да бѣдатъ обезщетени. Следъ като комисията си замина обратно, жертвите бидоха погребани отъ близките имъ. Гробовете нѣма да бѣдатъ забравени. Не помня имената имъ, но ако е запазенъ списъкъ, той е подробенъ. Чернова отъ сѫщия списъкъ бѣхъ запазилъ и въ чантата ми. Следъ възстанието, обаче, наложи се да напуснемъ района презъ Гърция и не бѣше възможно да взема съ себе си нищо. Както оржието, така и чантата, въ която бѣше и шифрования ми дневникъ съ по-важни писма (книжа) повѣрихме, ведно съ Георги п. Христовъ, за съхранение на ржковадителя въ с. Търсие като най-довѣреното лице на организацията. Не се съмнявамъ, че тѣ сѫ прибрани въ последствие отъ окр. комитетъ, защото тамъ оставихме и офицерската сабля, бинокъла, пушката и щинела на покойния Тома Давидовъ, съ който си служехъ следъ убийството му въ сражението на 15. III. 1903 год. подъ с. Оздоленъ (Охридско).

Понеже при опожаряването на с. Арменско, не само, че бѣха имъ ограбили покъщнината, постелките завивките и добитъка, но лишиха населението и отъ храна съ изгаряне хамбаритѣ и кръстцитѣ имъ изъ нивите и гумната, още на другия денъ населението отъ околните села имъ се притече на помощь съ храна и пр. Въ последствие и една английска мисия имъ се яви на помощъ, като имъ раздаде лично, споредъ нуждите на всѣко семейство, горни и долни дрехи, одеала и пари.

При второто ни посещение, ние сварихме по-вечето семейства приютени въ набѣрзо построени колиби. И при тази обстановка, обаче, ние бѣхме приети радушно като свои деца, готови за всѣкаква жртва. Дѣлъха отъ залъка си, за да ни нахранятъ по-добре. Всички ни обкръжиха и заприказваха съ бодростъ и надежда за по-добри дни. Вмѣсто ние, тѣ ни настърдчаваха още повече за успѣха на започнатата ни борба, като справедлива. Въ тѣхните лица се четѣше задоволство отъ факта, че макаръ и Леринъ да отстои на 4 км., до този денъ не бѣше се явилъ въ селото никакъвъ турчинъ, джандаринъ или аскеръ. Това, впрочемъ, бѣха доста назидателни прояви, които не съмъ пропустналъ случай, па и сега, да ги изповѣдамъ.

Това сѫ примѣри и за мѣрило на съзнанието въ това население, а сѫщевременно и за моралната мощъ на В. М. О. Р. О. Обзеть отъ тѣзи ми спомени, съпоставайки ги съ тия за с. Търсие, които при градъ куршуми и гранати въ сражението на предидущия денъ (4 августъ) при „Езерцата“

на Бигла планина, независимо отъ подвига на Търсъенки да ни иссятъ храна, а нъюи и съ пазурчеща ракия да ни послаждатъ и съодряватъ въ геопитѣ, бѣха плъзали съ тѣлъ и нещастни юна да събиратъ празните гилки и ги занасъха да бѫдатъ напълнени отново, — неможе да не се разтежи есѣки и за участъта, която последва родния ни кѫтъ следъ войнитѣ.

Това население заслужаваше да се радва на онай свобода и права, за които се бори упорито и даде мило-драго. То, впрочемъ и сега не е изгубило вѣрата и упованието си, че правдата ще въз-

тържествува и жертвите ще бѫдатъ справдани. Гробътъ на тѣхъ жертви въ с. Арменско и плеадата други такива — знани и незнайни сѫ нашия залогъ за сѫлащето на родината ни за по-добри дни. Тѣзи жертви ще повеляватъ да бѫдемъ единни, зада не губимъ надежда и за радостни дни. Когато тамъ носитѣ заробители сега сѫ потиснати да изплащатъ своя хищнически грѣхъ, не е изключено че при установяване новия редъ въ Европа следъ сегашната война, ще бѫде разрешенъ справедливо и въпроса за родината ни.

Варна 10. II 1941 г.

Хр. Настевъ

Солунските братя Кирилъ и Методий защищаватъ славяно-българското богослужение предъ събора на епископитѣ въ времето на папа Адрианъ II.

Лазаръ (Лазката) Г. Топаловъ

Македонското освободително движение роди герои, които записаха имената си въ аналитѣ на македонската борба съ собствената си кръвь и така дълбоко запориха дѣлата си въ черната угарь на Македония, че времето не ще бѫде въ състояние да ги погребе въ своитѣ „саркофази на забвението“.

Това бѣха титани на духа, прометеевци, които съ мечъ на бедро или съ перо въ ръка, чертаеха трънливия но славенъ путь на българщината, путь водещъ къмъ висинитѣ.

Ако древнитѣ елини почитаха Прометея като полубогъ заради това, че бѣ открадналъ огнь отъ небето и бѣ го даль на човѣцитетъ за да напредватъ по пътя на възхода, и за тази си дързостъ трѣбаше да страда, прикованъ на скала въ Кавказките планини, колко повече ние, българи-тѣ, ще трѣбва да почитаме нашите прометеевци-герои, които доброволно носеха тежкя кръстъ на освободителната борба, и съ радостъ поднесоха живота си предъ жертвеника на Родината... и дадоха душата и тѣлото си за добруването на брата-робъ.

Единъ отъ тѣзи мъченици герои, който дари живота си за свободата на Македония, бѣ

Лазаръ (Лазката) Г. Топаловъ.

Роденъ въ китното планинско село Бѣлица, Разложко, въ 1883 г., закърменъ съ гордостъта на дивната и легендарна Рила планина, по която нѣвга кръстосваше хайдушкиата чета на Чавдаръ войвода; наследилъ будностъта на баща си, който биль обходилъ цѣло българско като кираджия отъ мѣтнитѣ води на Дунавъ до пѣнливитѣ вълни на Егейа, живѣлъ всрѣдъ онази революционна атмосфера, която бѣ обхванала не само Бѣлица, но и цѣло Разложко, той, снажниятъ и буенъ левентъ, неможейки да гледа „какъ турчинъ бѣснѣй надъ бащино му огнище“ поема пътя на революцията.

Лазката завършва втори класъ въ родното си село, а по късно е чираќъ на дѣдо си и пасе овцитѣ му. Но буйниятъ му характеръ и склонността му къмъ все по-нови и нови впечатления го отвличатъ въ Влашко — втората родина на почти всички

бъличани, които, нѣмайки достатъченъ поминъкъ, отиватъ тамъ като бозаджии и сладкари.

Въ Влашко се запознава съ македонци емигранти, които му разказватъ картино свои подвиги като комити и въображението на младежа трескало заработка, буйната му кръвъ закипява и решава да се върне въ поробения си край, за да се отдае напълно въ ръцетъ на нелегалната революционна организация.

Мъстниятъ револ. комитетъ схваща, че той ще биде полезенъ за дѣлото и му възлага пренасянето на „дженане“ (оржие) отъ „Стара България“ презъ границата въ Разлога.

Но макаръ и вече жененъ, неспокойниятъ му духъ, жаденъ за по-силни впечатления и преживявания, го кара да стане „истински“ комита. Разбира се той има всички данни за тази цель, и ние го виждаме като десетникъ въ четата на Мичманъ Тодоръ Саевъ.

Лазарь Г. Топаловъ

Презъ Илинденското възстание, когато цѣлиятъ македонски народъ се бѣ вдигналъ като единъ човѣкъ срещу дивия азиатецъ, Лазката е войвода на чета бъличани, които слизатъ въ родното си село, обхванато цѣло отъ огнените езици на пламъците, за да изтеглятъ населението задъ границата, въ България. Голяма частъ отъ селзите на Бълица изнасятъ по-ценниятъ си вещи въ „Срѣдорѣка“. Когато, обаче, турдите отиватъ и тамъ за плячка и изваждатъ ками, иззвиватъ приклади на беззащитните жени и старци, тѣрсейки злато, Лазката и Иванъ С. Тричковъ първи, а следъ тѣхъ и още 15 смѣлчици бъличани, между които и Костадинъ Бояджиевъ, Петър Китинъ, Георги Козачевъ, Георги Николовъ Кръстьо и Петър Алексови, слизатъ отъ баира покрай черквата, прегазватъ рѣката и съ рисъ на живота си срещу турските залпове, пропъждатъ освирепелите войници и освобождаватъ изгубилите „ума и дума“ жени.

Следъ като азиатските орди кръстосаха Македония съ огнь и мечъ, следъ като духовете бѣха покрусени, разложени постепенно възобновяватъ революционна организация, стѣгатъ нейните редозе и Лазката е

пакъ нейнъ деенъ членъ. Сега вече е назначенъ куриеръ, който тайно съпровожда организационни хора презъ границата. Тази задача той изпълнява редъ години блѣскаво.

За турцитѣ, които не зачитали живота, имата и честта на раята въ Бълица, този младъ, снаженъ, красивъ, буенъ мѫжъ е билъ истинско страшилище. Той, като гледашъ, какъ враговете безнаказано шетали и безчинствували, много пѫти се е хващалъ за заредените на кръстъ револвери, за да „надупчи“ омразните му агари, но винаги е билъ възпиранъ отъ неговите другари, чието мнение ценѣлъ.

Наближава есента на 1912 год. Неописуемъ е обзель цѣлия български народъ. Българите искатъ обединението на цѣлото ни племе!

Съ тирана ще се биятъ **на животъ и смърть**.

Лазката, заподозренъ заради неговата революционна дейност, е посъветванъ отъ оклийския революц. комитетъ да избѣга въ България. Единъ месецъ преди обявяването на Балканската война Лазката се озовава въ с. Лѫжане — Пещерско, за да го видимъ въ редовете на четата на Иванъ Вапцаровъ (Вапцара), въ която чета е и именитиятъ поетъ П. К. Яворовъ. Четата отъ около сто души е подложена на военно обучение цѣлъ месецъ. Тя ще трѣба да замине презъ границата, та да удари врага въ грѣбъ, да разстрои тила му да превземе крепостта отвѣтре.

Четата минава границата презъ Аврамовъ проходъ но цемъ и поема козитъ пѫтеки на Рила планина. Дѣждъ е като изъ ведро! Четниците, единъ по единъ искатъ да се промъкнатъ незабелязано покрай турските постове, но за нещастие, мъглата се вдигна и турскиятъ граничаренъ аскеръ имъ открива огнь. Момчетата се държатъ юнашки. Аскерътъ се уплашва, и четата бѣрза да стигне Банско, кѫдето ще се срещне съ дружината на Чернопѣевъ. На 7 октомврий ст. ст. на Лазката, като войвода, се повѣрява дружина отъ 37 души все интелигентни момчета, между които Петър Климентиевъ, сега свещ. въ Бълица, Костадинъ х. Радановъ, да атакува казармата въ гр. Мехомия (Разлогъ).

Дружината рано сутринта се озовава въ мѣстността Саровица, близо до турските казарми. За вѣрзва се 8 часово сражение. Лазката окуражава четниците. Тѣ се биятъ като лъзове срещу далечъ надминаващи ги врагъ. Но следъ такова ожесточено сражение, Лазката изпада едва ли не въ трансъ и, до сега залегнала, приклѣква на колѣне, изревава като нубийски лъвъ: „До кога ще търпимъ въ нашата земя!“ и стреля продължително. Но, било угодно на Провидението, между многоото изкуплителни жертви да е и Лазката: враги крушумъ се забива въ красивото му чело и той можа да каже: „Другари имайте вѣра въ себе си, азъ загивамъ!...“ и навѣки замълкнаха негозитъ уста.

На другия денъ свободата изгрѣ на дълъ родното му село Бълица. И днесъ, когато случаенъ пѫтникъ се отбие въ старата църква на Разлогъ, въ двора, близо до каменната ограда, ще види скроменъ бѣлъ паметникъ-кръстъ, напомнящъ за Лазката, който дари живота си за свободата на поробените си братя. Лазката отдавна умрѣ, но дѣлото за което ратува и въ името на което се жертвува, ще пребѫде, а неговиятъ подвигъ ще окриля младите въ борбата имъ за свобода, правда и свѣтлина!

Владимиръ В. п. Томовъ
учителъ с. Бѣлица, Разложко

И ВА НЪ С Т. ЧЕКОВЪ

Дорде разберемъ, че се е разболѣлъ, прочетохме некрологъ за смъртта му. Замина си на 5. IV. т. г. отъ тоя свѣтъ — вече не грѣховенъ какъвто бѣше, а по справедливъ, по приятенъ, по привлекателенъ — грѣховетъ му се омиха съ новата германска и италианска кръвъ, която обилно се лѣе изъ свѣта — почина следъ кратко боледуване укращението на Леринско, гордостта на Екши су, стѣлбът на семейството, което създаде и което крепи до последното си издиление.

Хубавъ мжъ, високъ, изправенъ, съ бавна, чорбаджийска походка, съ вѣчна усмивка на лице, мждъръ, тихъ, сп. коенъ. мѣль другаръ и приятелъ, скажъ и полезенъ събеседникъ, почтенъ гражданинъ и човѣкъ, трудолюбивъ и пестеливъ, трезвенъ и вѣздѣржанъ — Ив. Чековъ по самия му видъ издаваше произхождението си отъ високъ бележигъ родъ.

Чекови бѣха известни не само въ Леринско. Цѣла западна Македония съ столицата си Битоля знаеше кой сѫ тѣ и какво тѣ представляваха за българщината отъ тоя край.

Богато семейство, богато по материални блага, богато по своя отборъ — 36 красиви, здрави и мжди членове — богато по народностния си духъ и патриотизъмъ, нѣмаше инициатива отъ народностъ характеръ въ родното имъ село — Екши су и въ околните села, въ които Чекови да не бѣха на първа линия. Училише ли ще се отваря, черква ли ще се създава, подкрепа ли на арестувани, гонени и преследвани за народни правдини деятели е потрѣбна, башата на Ив. Чековъ, Стефанъ, като глава на Чековата задруга, се явяваше прѣвъ. Не веднажъ сме го виждали на хубавъ хатъ въ мѣстна носия, съ величествената своя осанка, да препуска изъ битолските калдърими за среща съ влиятелн бейове и паши по народни вѣпроси или въ подкрепа на чѣкокъ несправедливо задържанъ, наказанъ или осъденъ деецъ.

По отношение на еволюционното ни движение Чековци пакъ дѣржеха своето I-во мѣсто. Седемъ членъ отъ семейството рѣзаха участие въ илинденското вѣзстане. Първата жертва, която Екши су на Илинденъ даде, бѣ пакъ Чековото семейство. При превземането на желѣзопътната гарата край селото имъ падна братът на Иванъ Чековъ — Илия. Същеникъ Методи Чековъ, Михаилъ Чековъ — негови първи братовчеди са мильтъ Иванъ Чековъ бѣше единъ отъ дейните рѣководители на революционната организация въ Екши су. Преди 25 год., когато българската войска за трети път пое борбата за освобождение на неосвободените свои братя, родителите на Ив. Чековъ — Стефанъ и Димана — бѣха вдигнати отъ дома имъ, и като заложници бѣха заточени изъ грѣцкия острови — гробница на хиляди български синове. Тѣхната напреднала вѣзрастъ и физическа немощь не внуши у цивилизираните грѣцки съюзници — англичани и френци — да не посѣгатъ на спокойствието на тѣзи мирни и немощни българи. Така се бѣ прочуло Чековото семейство и неговиятъ пръвненецъ Стефанъ съ своею родолюбие, щото въ самото състояне въ родното му село се виждаше нѣкаква особена, нѣкаква гибелна опасностъ за нашите врагове.

Въ островъ Милосъ бѣха заточени надъ 400 души поробени българи. Тамъ тѣ бѣха захвѣртени най-нѣмилостиво и състраданията си, съ живата си трѣбваща да изплащатъ българското си произхождение. Лишени отъ най-елементарни удобства, държани въ страшна мизерия, подлагани на постоянно обиди и унижения, мнозина отъ заточениците оставиха кости въ острова. И самъ Стефанъ Чековъ изпусна тукъ своя духъ. Надъ трупа му единствена сълзи рони и проклина нещастната негова съпруга Димана. Донасятъ погребаленъ ковчегъ отъ 3 голи дѣски. Припишава клетата вдовица — какъ ще сложите въ това носило тоя грамаденъ мжъ! — припада и умира и тя. Но силото се указва едва достатъчно за нея. И двамата въ единъ гробъ (16 мартъ 1916 г.).

И разпилѣ се Чековата мощь. Грамадни изби съ бѣчви цѣлистаи, разкошни лозя, подредена тѣрговия и имотъ — всичко се разпилѣ, разпилѣ се и многобройната челядъ. Скжпиятъ нашъ покойникъ, зазършилъ гимназия въ Солунъ, учителствува въ Костуръ и Емборе 6 г. и проявява отлично приложение и успѣхъ. Въ Емборе по клевета на грѣцкия костурски владика Ив. Чековъ е хвѣрленъ въ затвора и по едно чудо е избавенъ отъ смърть. Благодарение на застѣпничеството и влиянието на баша му той е освободенъ отъ затвора, а неговъ единъ другаръ нѣколко дни следъ това почина вследствие на отравяне.

По нататъшно о учителствува се указва невѣзможно за Ив. Чековъ и той напусна домъ и родъ.

Като изгнаникъ той бѣ постѣпилъ чиновникъ въ Б. З. К. Цененъ тѣрде добре отъ своето началство, той имаше великолепенъ шансъ за напредъкъ, но напуска чиповнвчеството следъ ранно пенсиониране. Цѣли 20 години Ив. Чековъ води счетоводството на бакалската потрѣбителна кооперация. Какъ бѣше той цененъ отъ управителния и контроленъ съветъ на кооперацията, отъ нейните членове — всички бакали тѣрговци въ София — се вижда отъ трогателното внимание на всички кооператори къмъ паметта на починалия и на неговото семейство — всички разноски по погребението на Чекова и по отреждането му се поеха отъ кооперацията — случай тѣрде рѣдъкъ въ нашия животъ.

Погребението на нашия покойникъ бѣ бѣлежито. Живущъ въ краишата на София, останките му бѣха съпроводени отъ многобройни почитатели. При препълнена черква неговото житие — битие бѣ описано отъ протоиерей Левъ Адамовъ. Словото му, искрено и пламенно, извика сълзи всрѣдъ присъствующите.

Богъ да прости примѣрния синъ на българското отечество.

Той напусна свѣта преди да бѣ разбралъ, преди да бѣ видѣлъ зората на свободата, която само денъ — два следъ смъртта му озари родната му страна, която обичаше съ всичкото свое сърдце и душа. Вѣчна му паметъ.

Съболезнования вседушевни на опечаленото семейство на достойно заслужилия на отечеството и на своите близки покойникъ.

К. Хр.

Д Р А М А

Гр. Драма е разположенъ въ полите на Боздагъ планина. Той е най-голъмото селище въ Драмското поле. Въ турско време бѣ и окръженъ градъ (санджакъ), който влизаше въ Солунския вилаетъ. Къмъ 1912 г. гр. Драма броеше около 15,000 жители, а сега има къмъ 50 хил. жители. За най-стари жители въ югоизточна Македония историята днесе тракитъ, когото били заседнали въкоге преди християнската ера и се занимавали съ земедълние, скотовъдство, рударство и ловъ. Въ V. във преди Христа се явили при устието на Струма, Кавалско и дори къмъ Драма (Драбескусъ), гръцки колонисти; тъ били разбити и подгонени отъ тракийците та едва се задържали покрай брега на Българо море. Гърците не можаха да простиратъ политическата си власть навътре въ страната. Гръцкото влияние тукъ се засили, когато римляните завладѣха Тракия и югоизточна Македония и възприех гръцки езикъ и култура. Втората голъма етническа група е българската. Заселването на българите започнало отъ VI. въкъ и завършило презъ VII. въкъ. Още презъ 548 год. северни народи нахлували и опустошавали балканските земи на Византийската империя. Между тяхъ многобройни били славяните, които завзели цѣлата област и съдѣли на две: струмци и смолени. Струмитъ се настанили въ Сѣрското и Демирхисарското полета, а смоленитъ — въ Драмско и сръдна Мъста. Струмитъ и Смоленитъ се управлявали отъ свои князе войводи, когато запазили своята независимостъ.

изантийското робство не могло да убие духа на българина и затова презъ 1195 г. щомъ се явили българските войска на Асенъ и Петъръ, българскиятъ народъ ги посрещналъ и приель съ отворени сърдца.

Къмъ края на XIV. въкъ турците застанаха югоизточна Македония въ лоятено Драма и Доамиско. Турското владичество трая цѣли б. въка. Цвѣтущи български селища бѣха разорени. Една част отъ българите били потурчени, други се пръснали по планини и далечни страни. Българите въ югоизточна Македония били подхвърлени

на ужасни преследвания и гонения както отъ турцитъ, така въ духовно отношение и отъ гърците, които употребявали най-долни срѣдства да унищожатъ българските книги и да заличатъ спомените за **миналото величие на българския народъ**.

Драмско е влизало въ предѣлите на I-то българско царство при Симеона, Самуила, въ II-то царство при Асенъ и Петъръ, Ив. Асена и пр.

По Санъ-Стефанския договоръ 1878 г. Драмско също бѣ въ предѣлите на България.

Къмъ края на 1912 год. Драмската кааза (околия) имаше население около 93,420, отъ които 42,000 българи християни и мюсюлмане, турци 40,000 души, гърци 6,400 души, власи 1000 души, албанци 40 души, цигани 3000 души и разни 980 души.

Следъ като Драмско се остави по мирните договори подъ гръцка власт, много отъ българите не са имали бъха изгонени и събрахи въ България, Драма е хубавъ модеренъ градъ, съ прости улици, съ градини и обществени заведения. Той е гара на линията Ксанти, Драма, Сересъ, Солунъ, южно-Македонско. Въ града има нѣколко карстови извора, отъ които най-прелестно нѣщо е този въ градската градина, която съ съединява съ Панега и подъ името, Драмица (Ангиста) се влива въ езерото Тахинъ.

Въ гр. Драма има голъми тютюневи складове.

Населението му главно се занимава съ търговия и изабиване на тютюнъ и памукъ.

Драмскиятъ тютюнъ има особенъ ароматъ и се търси и ценятъ много.

До 1912 г. Българите имаха III класно училище и архиерейско намѣстничество. Голъми български села въ Драмско са: Плевна, Просъченъ, Волакъ, Гюреджикъ, Вакоша, Кобаница и др. всички съ будно население, което взима активно участие въ църковната и революционната борба за просветата и свободата на Македония. Глазиятъ путь за Драма оглавя по долината на Мъста — Неврокопъ — Зърнево презъ **Гюреджискски проходъ за Драма**.

Л. Т.

Смилевки съ портрета на Даме Груевъ — манифестирай въ София радостта си по случай освобождение на Македония.

ДРАМСКОТО ПОЛЕ

Драмското поле е част от Източна Македония. То е заградено съ Боздагъ и Кушница (Пърнадагъ) и Бунарь бashi (хълмъ). Представлява продълговато корито в посока от югоизтокъ към северозападъ на дължина 30 км., ширина 15 км. Има 5-9 кв. км. съ 72 м., надъ морската височина. По вата му е напоена, и е много плодородна. Въ найшироката асть е блатото Берекитли гъръль (Правишкото блато), обрасло съ тръба по краищата и съ много *пиявци*. Презъ лѣтото голъмъ частъ се изсушава и обработва. Сега е вече изсушено изкуствено въ по-голъмата си асть и обработено.

Презъ лѣтните горещини благото намалява водитъ си много и може да се минава посрдътата му като по сухо. Отъ източната му страна въ края на разорити гъръли скали извиратъ буйни карстови извори. Най-голъмъ е извора Бунарь-бashi въ полите на хълма по-въгълъ то име. При подножието на Бунарь-бashi се намиратъ развалините на стария гр. *Филипъ*, нѣкогашна станция на Филипъ Мадонски. Отъ Берекитли гъръль излиза алка рѣка чка, която бавно тече и се влива въ р. Драметица. Драмското поле се пои главно отъ р. Драметица, която събира водите си отъ Боздагъ и Бунарь бashi. Тя се образува отъ Драметица, която приема нѣколко карстови извори отъ гр. Драма и р. Панега и се

влива въ езерото Тахинось. Тя се нарича още р. Ангиста.

По проводъ атентата на моста Г. Дѣлчевъ пише писмо на П. Яворовъ на 25. III. 1903 г.

„Брате П., разрушихме при Ангиста жълзо пътния мостъ и близкия при него тунелъ; скъсахме на едно място релсите и на две места тѣлеграфните жици. Всичко се извърши тъй сполу ливо, че и най-добрия военъ инженеръ би ни завидѣлъ. Отъ страна на турците и до сега нѣма никакви движения.“

Яворовъ издава въ „Свобода или смърть“ въ пещерата „Капето въ Али-Бати“. Моста на тази река, при гара Ангиста, апостолът г. Дѣлчевъ на 18. III. 1903 г. съ малка чета го хвърли съ динамитъ въ въздуха. Мостът и гунела бѣха разрушени. Драмското поле се слави главно съ своя хубавъ тютюнъ, който има особенъ ароматъ затова и се ценятъ много добре. Обработватъ се тютюнъ, лозя, сусамъ, макъ, памукъ и зърнени храни. Цѣлата драмска окolia има 10 селища, центъра на които е гр. *Драма*. Голъми български села се редятъ по склоновете на Боздагъ и по полето. Българите въ Драмско вземаха живо участие въ революционните борби и даваха винаги радушенъ приемъ на борците за свободата на Македония.

Л. Т.

О-въ Тасосъ и Самотраки

Островите *Тасосъ* и *Самотраки* сѫ отдалечени и отдалечени отъ другите острови въ Бѣлото море. Близостта имъ съ съответния брѣгъ на Бѣлото море показва тѣхната принадлежностъ. Стопански тѣ сѫ свързани съ Западна Тракия и Източна Македония. Така както сѫ разположени, тѣ сѫ естественъ стражъ на тѣзи земи.

О-въ Тасосъ е 15 км. далечъ отъ брѣга. Той лежи срещу Кавалския заливъ и близо при устието на р. Мѣста. Има 393 кв. км. и 12000 жители. Планините сѫ и най-високия му връхъ Ипсанъ е 1405 м. надъ морското равнище. Обрасътъ е съ борови гори. По низките части има маслини, лозя и др. Въ далечното минало се е славилъ съ хубавите мрамори, златни и сребърни мини.

Главното селище е гр. Вулгаро. Има приятенъ морски климатъ. О-въ Тасосъ се пада къмъ Бѣломорската областъ. Неговата сѫдба винаги е била свързана съ близкото крайбрѣжие, Най-старото население на о-ва е било тракийско племе; по-после то е било погърчено. Въ срѣдните вѣкове въ него дошли български колонисти, гл. градъ Вулгаро ни напомня за българите.

Островъ *Самотраки* се намира 50 км. отъ устието на р. Марица и Дедеагачъ.

Той е единъ планински купъ съ най-високъ връхъ Пенгари 1610 м. Самотраки има 177 кв. км. съ 4000 жители,

Главното селище е гр. Хара съ малко пристанище.

Въ острова сѫ открити стариини. Самотраки сѫщо принадлежи по всичко къмъ Тракийската областъ — Бѣломорието.

О-въ Самотраки не е плодороденъ, но има съ о-въ Тасосъ стратегическо значение, предните крепости за отбраната на Бѣломорието.

Източно отъ Самотраки сѫ островите Клебрасъ и Тенедосъ — подъ Турция. Тѣ пазятъ входа на Дауданелитъ. Така щото турско-гръцката граница отъ устието на Марица минава между Самотраки и Имбросъ източно отъ Аиминъ и оттамъ малко източно отъ Митилинъ продължава на югъ.

Островите Тасосъ и Самотраки иматъ грамадно стратегическо и стопанствено значение за земите между долините на Марица, Мѣста и Струма, а тѣзи земи сѫ отъ вѣкове български. Тѣ ще бѫдатъ сѫщо въ предѣлитъ на майката отечество — България,

Л. Т.

ПОЛОЖЕНИЕТО

Въ прегледа на международните събития, които правимъ редовно въ списанието „Илинден“, предназначено за читателите — македонци и посветено на дѣлото за македонска свобода, тоя път не можемъ да спазимъ обичайната ни сдържаностъ въ чувствата, съ която разглеждаме обикновено и приятните, и неприятните ни събития и да не дадемъ чрезъ тия редове изразъ на голѣмата радостъ, която вълнува сърдцата на всички българи и по-особено на нась, българите отъ Македония, задето виждаме отечеството си освободено стъ гнета на сръбското и на гръцкото робство. Тоя фактъ, самъ по себе си, въ веригата отъ много други факти на военната и главно на политическата международна сцена, не е отъ най-сѫщественитѣ, не е отъ решаващо значение за окончателното разрешение на голѣмите и сложни въпроси, които войната изправи предъ народите, предъ човѣчеството и отъ разрешението на които ще зависи дали и ние, редомъ съ другите народи, ще бѫдемъ щастливи да се радваме скоро на единъ дѣлготраенъ миръ и справедливъ редъ по нашите мѣста и изобщо въ същта.

Германскиятъ войски въ твърде кратко време разбиха и унищожиха военната сила на дветѣ страни, угнетителки на българите въ Македония — Югославия и Гърция — и разкриха широки възможности за единъ благодеенственъ животъ на българите отъ всички български краища.

Съ прогонването на англичаните отъ Балканския полуостровъ Германия отстрани една възможното отъ този полуостровъ да се загнѣзи и евентуално да се разшири едно английско съпротивително ядро, кето би могло да усложни и да направи по-тежка задачата на Германия въ

Все пакъ, сбаче, нашето сърдце бидейки препълнено отъ радостъ предъ гледката на една Македония, добила свобода да си въздъхне и да продума туй що е лежало на душата й, пожела да започнемъ прегледа си съ особяване на освобождението на Македония, което за нась, субективно, е — и инакъ не би могло да бѫде — най-важния, най-значителния фактъ отъ всичко друго. Съ това ние засвидетелствува и предъ себе си, и предъ другите, че въ нашите мисли, въ нашите грижи сме имали и имаме Македония предъ всичко.

Наистина, сѫществува още едно югославско правителство, заедно съ краля Петър „нѣкѫде въ Близкия изтокъ“, както англичаните назоваватъ мѣсто нахождението му, и едно гръцко правителство съ Краль Георги, което се намира сѫщо „нѣкѫде“ вънъ стъ континентална Гърция, но тѣ въ сѫщностъ вече нѣматъ власть надъ страните и населните и представляватъ само нови екземпляри на кралствувачи домсве и на политики къмъ богата и разнообразна сбирка отъ подобни екземпляри, зачислени на действителна прехрана и на храна съ надежди за по-добри дни при английската централна власть.

Що се отнася до Гърция, за тази страна, макаръ и сломена военно отъ германската войска, макаръ и избрала си ново правителство, което заявява, че храни вѣрноподанически чувства къмъ Германия, — за тази страна все пакъ може да се каже, че народътъ и може да тай дѣлбоко въ сърдцето си една вѣра, че тази игра на две правителства, къмъ която гъркътъ не енажъ е прибѣгвъл въ тежки минути на външна опасностъ на държавата му, ще заобиколи опасността и ще изведе Гърция по-късно

пакъ на страната на оня, който ще има въ края на краишата надмощието и властьта да нареджа европейските работи. За Югославия не може да се каже сѫщото. Каквото и да бѫде окончателното разрешение на сегашния конфликтъ въ Европа, тая резнородна и изкуствено сглобена — собственно сглобена противно на желанията и на чувствата на съставящите я население — държави не ще се възстанови по никой начинъ, въ никакъ случай въ старите и граници, подъ старата и форма. Дори и най-ѣрните и приятели между довчера властимеющи ще се разпореждатъ своееволно съ сѫдбините на по малките народи въ Европа (които вече сигурно не ще иматъ тая власть) ще да сѫ разбрали добре, че отъ всѣко гледище — дори отъ гледище на самите събрби — е безсмислено и само вредно да се образуватъ държави, каквато бѣ довчера югославия. Държането на българите, на хърватите, а може би и на словенците и черногорците югославски войници по време на военните действия съ Германия преди единъ месецъ, а именно: отказването имъ да следватъ заповѣдите на сръбските генериали, и образуването на отдѣлна хърватска държава сѫ Фикти, подкрепващи твърдението ни.

Този пътъ, макаръ и надъ Балканския полуостровъ да не се е разнесла и изчезнала военната атмосфера; макаръ и да не се вижда още краятъ на войната, по много признания се вижда, че за българския народъ отъ царството и отъ другите, сага приобщаващи се къмъ него български земи ще настѫпятъ за дѣлти години добри дни.

Кога ще дойдатъ тия дни и заедно съ тѣхъ и сигурността, че ще стоятъ у нась не само денъ до пладне — отговорътъ зависи отъ хода на военните събития, отъ крайното разрешение на въоръжения конфликтъ.

Пътътъ на военните събития е вече начертанъ. Той върви презъ Турция — откъмъ Европа и презъ Египетъ — откъмъ Африка, зв да се дойде до Александрия и до Суезкия каналъ, дето ще получи разрешение може би предпоследната фаза на гигантския англо-германски дѣлбой.

Военните действия въ Иракъ сѫ едно отъ най-сигурните указания за това, че по брѣговете на източно Средиземно море предстоятъ въ най-близки дни събития отъ първостепенна важностъ. Другъ сѫщо така знаменателенъ признакъ за това, че предстоятъ важни военни събития въ Близкия и въ Средния Изтокъ, е поемането отъ страна на Сталинъ, на цѣлата властъ въ Съветска Русия — и тая на комунистическата партия, и властъта на правителството на съюза на републиките. Русия вижда, че огъня на войната започва да гори до самите и граници и нѣщо повече — започва да се шири и преминава къмъ територии, дето се засягатъ непосредствено жизнени за Русия интереси.

Тия събития, които можемъ да ги наречемъ въ тази имъ фаза, подготвителни къмъ едни военни съблъкновения отъ огромни размѣри се развиватъ съ ускоренъ ритъмъ главно поради това, че С.А.Щати вървятъ съ все по-силна крачка къмъ една пълна подкрепа на Англия дори и при риска да влезнатъ въ открыта война съ Германия и съ Япония и още поради това, че Германия — виждайки това — не ще се остави, и изглежда не ще оставя, да бѫде изпреварена тукъ отъ противника си и ще гледа и тукъ тя именно да добие изгодите отъ изпреварването.

Жалейка

Съобщаваме съ прискърбие, че

ГОЦЕ ТОЛЕВЪ МЕЖДУРЕЧКИ

на 64 години, родомъ отъ с. Междурекъ — Кукушко

склопи очи на 18 априлъ въ града, следъ две продължителни боледувания.

Покойниятъ бѣ единъ отъ многото ратници за свободата на Македония. Въ ранни години той дига знамето на борбата противъ тиранията и води непрекъснато борба до хуриета, когато съ четата си напусна Балкана и въ разбирателство съ младотурците повежда легална борба за човѣшки права и културно развитие на своя народъ.

Излъганъ, той и българскиятъ народъ, напуска легалния животъ и повежда наново нелегална борба, като въ 1912 година влиза въ гърба на отоманска армия и смущава тила ѝ.

Презъ 1915 до 1918 година въ редовете на българската армия, като началникъ на партизански отряди той принася ценни услуги на освободителното дѣло. Следъ 1918 год., и до последно време покойниятъ **Гоце** не преставаше да се интересува живо за свободата на Македония, но уви! въ крайния моментъ на осъществяването на идеала му, умре съ най-голѣма тѣга по Родината.

Миръ на праха му, Богъ да го прости!

гр. Горна-Джумая, 19 априлъ 1941 год.

Отъ другаритѣ му.

Българитъ отъ Македония

ШЕ НАМЪРЯТЬ

ЗАСТРАХОВАТЕЛНА ЗАКРИЛА
ПРИ НАЙ-ГОЛѢМА СИГУРНОСТЬ

чрезъ Чиновническото коопер.
вз. застрахователно дружество

най-голѣмата застрахователна организация
на Балканитѣ!

Чорапна и трикотажна фабрика ГОЦЕ ИВАНЪ ГУЛЕВЪ

Основана въ гр. Кукушъ—Македония презъ 1902 г.

Следъ войната презъ 1913 г. унищожена отъ гърците.
Съ голѣми усилия подновена презъ 1919 год. съ седалище
СОФИЯ

Бул. Драгоманъ № 22

Телефонъ 2-50-96

СОБСТВЕНО ФАБРИЧНО ПОМЪЩЕНИЕ

ул. Софроний № 54

ПРОИЗВОДСТВО

на памученъ трикотажъ, памучни мжжки и
детски чорапи съ марка

„ГИБЕТЬ“

на износни цени

ФИННИ ДАМСКИ ЧОРАПИ

отъ естествена коприна
съ МАРКА

„БЛАГО“

ПЛЪТНО подъ № 51 прозрачни трайни № 51
ДАСМКИ ПАМУЧНИ (ВОАЛАЖЪ)

отъ чистъ памукъ също съ марка

„БЛАГО“

Търсете навсъкъде производството на горните артикули,
които се намиратъ навсъкъде!
Обърнете внимание на марките

„БЛАГО“ и „ГИБЕТЬ“

БЛАГО — воалажени чорапи

МЖЖКИ И ДЕТСКИ ЧОРАПИ

„ГИБЕТЬ“

ТРИКОТАЖЪ СЪ МАРКА

„ГИБЕТЬ“